

Αγάθη Γεωργιάδου • Κική Δεμερτζή

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΝΕΑ
ΕΚΔΟΣΗ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Σύμφωνα
με την ύλη
και τις οδηγίες
του Υπουργείου
για το Νέο Σύστημα
των Πανελλαδικών
Εξετάσεων

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Προλογικό σημείωμα	9
---------------------------------	---

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. Νεοελληνική Γλώσσα	
1. Εισαγωγικά.....	13
2. Η κειμενοκεντρική προσέγγιση και η περίσταση επικοινωνίας (επικοινωνιακό πλαίσιο)	13
3. Κειμενικά είδη.....	15
4. Πολυτροπικά κείμενα	20
5. Η πειθώ	22
6. Παράγραφος	27
7. Παραγωγή λόγου.....	37
8. Περιληπτική απόδοση κειμένου	47
9. Συνοχή - Συνεκτικότητα	54
II. Λογοτεχνία	
1. Αναπαράσταση	56
2. Ερμηνεία.....	57
3. Συγκείμενο	57
4. Ερμηνευτικό σχόλιο	57
5. Ερώτημα/Θέμα	57
6. Κειμενικοί δείκτες.....	57
7. Λογοτεχνικό γένος/είδος	57
8. Λογοτεχνικοί χαρακτήρες.....	58
9. Αφηγηματικές τεχνικές	58
10. Γλωσσικές επιλογές και εκφραστικοί τρόποι.....	61
11. Μοτίβα	62
12. Δομή και πλοκή.....	62
13. Στοιχεία μετρικής.....	63
III. Λεξικογραμματικά φαινόμενα	
1. Αναφορική και ποιητική λειτουργία του λόγου	67
2. Ευθύς και πλάγιος λόγος	68
3. Λεξιλόγιο	69
4. Ονοματοποίηση	69
5. Πρόσωπο και αριθμός	70
6. Φωνή και διάθεση του ρήματος	72
7. Λειτουργία ενεργητικής και παθητικής σύνταξης.....	73
8. Εγκλίσεις και τροπικότητες.....	73
9. Χρόνος και Ρηματικός Τρόπος /Οψη/Ποιόν ενέργειας	74
10. Μικροπερίοδος και μακροπερίοδος λόγος.....	75
11. Ύφος	76
12. Σημασίες των λέξεων	78
13. Στίξη.....	79
14. Η χρήση της ερώτησης στον λόγο	82
15. Σχήματα λόγου – Ρητορικά σχήματα	83

IV. Η αξιολόγηση Γλώσσας και Λογοτεχνίας - Τύποι ερωτήσεων 87

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

I. Νεοελληνική Γλώσσα	99
Παράδειγμα 1	99
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες): ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ-ΜΑΘΗΤΩΝ	
Παράδειγμα 2	106
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Φυσικό περιβάλλον: ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ	
Παράδειγμα 3	113
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ψηφιακό περιβάλλον: ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ	
Παράδειγμα 4	123
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ	
Παράδειγμα 5	130
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ψηφιακό περιβάλλον: «ΕΞΥΠΝΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ» ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	
Παράδειγμα 6	139
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ	
Παράδειγμα 7	146
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ψηφιακό περιβάλλον: ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗΣ	
Παράδειγμα 8	153
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές): ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΧΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	
II. Λογοτεχνία	162
Παράδειγμα 1	162
Θεώνη Κοτίνη, «Μπάμιες»	
Παράδειγμα 2	167
Τζέημς Τζόυς, «Η Έβεριν»	
Παράδειγμα 3	179
Κωνσταντίνος Θεοτόκης, «Πίστομα»	
Παράδειγμα 4	189
Δήμητρα Χριστοδούλου, «Τι βλέπει καθαρά ο τεχνίτης»	
Παράδειγμα 5	193
Κώστας Καρυωτάκης, «Τρεις Μεγάλες Χαρές»	
Παράδειγμα 6	198
Αντώνης Φωστιέρης, «Η αράχνη»	
Παράδειγμα 7	203
Άντον Τσέχοφ, «Ο θάνατος ενός δημόσιου υπαλλήλου»	
Παράδειγμα 8	210
Χρύσα Σπηλιώτη, «Φωτιά και νερό»	

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο Κριτήριο αξιολόγησης	225
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	
2ο Κριτήριο αξιολόγησης	229
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΤΕΧΝΗ-ΓΚΡΑΦΙΤΙ	
3ο Κριτήριο αξιολόγησης	233
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ψηφιακό περιβάλλον: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ-ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	
4ο Κριτήριο αξιολόγησης	238
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Φυσικό περιβάλλον: ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	
5ο Κριτήριο αξιολόγησης	242
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΕΣ Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές) και Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	
6ο Κριτήριο αξιολόγησης	246
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΕΣ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες) και Φυσικό περιβάλλον: ΠΕΙΝΑ & ΥΠΟΣΤΙΣΜΟΣ	
7ο Κριτήριο αξιολόγησης	251
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ψηφιακό περιβάλλον: Μ.Μ.Ε. - ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ	
8ο Κριτήριο αξιολόγησης	255
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΕΣ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες) και Ψηφιακό περιβάλλον: ΝΑΡΚΙΣΣΙΣΜΟΣ & ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	
9ο Κριτήριο αξιολόγησης	259
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ	
10ο Κριτήριο αξιολόγησης	263
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΕΣ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες) και Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΓΛΩΣΣΑ & ΑΛΛΑΓΗ	
11ο Κριτήριο αξιολόγησης	267
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	
12ο Κριτήριο αξιολόγησης	270
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ	

13ο Κριτήριο αξιολόγησης	274
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΕΣ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες) και Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές): ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	
14ο Κριτήριο αξιολόγησης	278
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές): ΕΜΦΥΛΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ	
15ο Κριτήριο αξιολόγησης	282
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΕΣ Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές) και Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΠΑΤΡΙΔΑ, ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ & ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	
16ο Κριτήριο αξιολόγησης	286
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΚΑΛΥΤΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	
17ο Κριτήριο αξιολόγησης	290
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΑΣΤΕΓΟΙ	
18ο Κριτήριο αξιολόγησης	294
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες): Η ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ	
19ο Κριτήριο αξιολόγησης	299
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΑΝΕΡΓΙΑ	
20ό Κριτήριο αξιολόγησης	303
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες): ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ	
21ο Κριτήριο αξιολόγησης	307
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Ψηφιακό περιβάλλον: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΜΜΕ	
22ο Κριτήριο αξιολόγησης	311
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες): ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ	
23ο Κριτήριο αξιολόγησης	315
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες): ΓΕΛΙΟ & ΣΑΤΙΡΑ	
24ο Κριτήριο αξιολόγησης	319
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες): ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	
25ο Κριτήριο αξιολόγησης	323
ΘΕΜ. ΕΝΟΤΗΤΑ Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες –κοινωνικές ομάδες): ΑΝΑΓΝΩΣΗ	
Απαντήσεις στα κριτήρια αξιολόγησης	329
Βιβλιογραφία	405

1 ■ Εισαγωγικά

Για να κατανοήσουμε τον κόσμο, τον εαυτό μας και τις σχέσεις που διαμορφώνουμε, χρησιμοποιούμε τη γλώσσα. Η γλώσσα, δηλαδή, είναι ένα σύστημα που κατασκευάζει τις σημασίες σε «πραγματικές» περιστάσεις επικοινωνίας, με την έννοια ότι, όταν επικοινωνούμε, δεν βάζουμε απλώς κάποιες λέξεις στη σειρά, αλλά δημιουργούμε νοήματα σε συγκεκριμένες συνθήκες (κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο) και στόχους*.

Σε κάθε επικοινωνία μας, προφορική ή γραπτή, εγγράφονται τρεις λειτουργίες: η εμπειρία μας από τον κόσμο, οι ρόλοι που υιοθετούμε στην επικοινωνία για τον εαυτό μας και τους άλλους (οι διαπροσωπικές σχέσεις) και ο τρόπος με τον οποίο οργανώνουμε τον λόγο μας (προφορικό ή γραπτό).

Όλες αυτές οι λειτουργίες πραγματώνονται μέσω των επιλογών που κάνουμε στη γλώσσα μας. Στην ουσία οι **λεξικογραμματικές επιλογές** μας είναι αυτές που διαμορφώνουν διαφορετικά νοήματα. Έτσι, όταν επικοινωνούμε ή μελετούμε ένα κείμενο, καλό είναι να παρατηρούμε τις ποικίλες επιλογές του ομιλητή/γράφοντος σε επίπεδο **λεξιλογίου** και **γραμματικής** (π.χ. τη χρήση ενεργητικής ή παθητικής σύνταξης, ενικού ή πληθυντικού αριθμού, κατάφασης ή ερώτησης κ.ά.).

2 ■ Η κειμενοκεντρική προσέγγιση και η περίπτωση επικοινωνίας (επικοινωνιακό πλαίσιο)

Βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων γλωσσολογικών προσεγγίσεων είναι ότι η μελέτη της γλώσσας οργανώνεται γύρω από το **κείμενο**, το οποίο δεν είναι αποκομμένο από την **περίσταση επικοινωνίας** και από το **κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο** μέσα στο οποίο παράγεται και κατανοείται, αφού η γλώσσα δεν είναι μόνο σύστημα αλλά και χρήση.

Κάθε ομιλητής, για να επικοινωνήσει, αξιοποιεί παράλληλα δύο ικανότητες: τη **γλωσσική ικανότητα**, που αναφέρεται στη δυνατότητά του να δημιουργεί γραμματικά ορθές προτάσεις, και την **επικοινωνιακή ικανότητα**, που αποδίδει τη δυνατότητά του να αξιοποιεί τις περιστάσεις επικοινωνίας και να προσαρμόζει κατάλληλα το γλωσσικό του μήνυμα (Τεντολούρης και Χατζησαββίδης, 2014:125).

Έτσι, μιλώντας για **περίσταση επικοινωνίας** αναφερόμαστε στο *περικείμενο*, σε όλες,

* <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/index.htm>

δηλαδή, τις **συνθήκες** που επηρεάζουν και καθορίζουν την παραγωγή του γλωσσικού μηνύματος, όπως είναι τα **κοινωνικά χαρακτηριστικά** των συνομιλητών (ηλικία, φύλο, ιδιότητα κ.ά.), ο **χώρος**, ο **σκοπός** (π.χ. διαμαρτυρία, πληροφόρηση, πειθώ κ.ά.), το **θέμα** και η **μορφή** του μηνύματος (προφορικό ή γραπτό). Δηλαδή: ποιος μιλάει, σε ποιον, για ποιο θέμα, με ποια πρόθεση, πού, πότε και πώς (Fishman, 1965).

Σύμφωνα με τη σύγχρονη γλωσσολογία, η περίσταση επικοινωνίας καθορίζεται από τρεις αλληλεξαρτώμενες παραμέτρους *, από:

▶ Το **πεδίο** της επικοινωνίας που σχετίζεται με:

- το θέμα μας,
- τη δραστηριότητα στην οποία εμπλεκόμαστε γλωσσικά.

(Απαντά στο **τι** και το **γιατί** της επικοινωνίας και προσδιορίζει το περιεχόμενο του κειμένου, π.χ. εισήγηση σε επιστημονικό συνέδριο, παρουσίαση σε ενημερωτικό φυλλάδιο για το κοινό.)

▶ Τους **συνομιλητικούς ρόλους** που σχετίζονται με:

- τη σχέση του ομιλητή-συνομιλητή (οικειότητα – απόσταση, σχέση ανισότητας κτλ.),
- τις προθέσεις του πομπού (να πληροφορήσει, να ρωτήσει, να πείσει κτλ.),
- τον κοινωνικό ρόλο των συνομιλητών (π.χ. δάσκαλος – μαθητής).

(Απαντά στο **με ποιον** της επικοινωνίας και προσδιορίζει τις λεξιλογικές επιλογές του πομπού, π.χ. επίσημο, ανεπίσημο ύφος κτλ.).

▶ Τον **τρόπο** της επικοινωνίας που σχετίζεται με:

- το κανάλι που χρησιμοποιείται (γραπτός – προφορικός – πολυτροπικός λόγος),
- το είδος της επικοινωνίας (μονόδρομη – αμφίδρομη).

(Απαντά στο **πώς** της επικοινωνίας και προσδιορίζει τον ρόλο που διαδραματίζει η γλώσσα στην περίσταση επικοινωνίας, π.χ. καθοριστικός σε ένα δοκίμιο, συμπληρωματικός σ' ένα πολυτροπικό κείμενο κτλ.)

Πεδίο	<ul style="list-style-type: none"> • Τι συμβαίνει; • Ποιο είναι το θέμα της επικοινωνίας;
Συνομιλητικοί ρόλοι	<ul style="list-style-type: none"> • Ποιοι συμμετέχουν; • Με ποιες ιδιότητες;
Τρόπος	<ul style="list-style-type: none"> • Πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί το μήνυμα; • Με ποιο μέσο και ποιον δίαυλο;

* <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/index.htm>

Η κειμενοκεντρική προσέγγιση μετατοπίζει το ενδιαφέρον της γλωσσικής διδασκαλίας από τη μικροδομή της πρότασης στη μακροδομή του κειμένου. Δεν βλέπει, δηλαδή, το κείμενο ως άθροισμα των προτάσεων του αλλήλα ως διασύνδεση των προτάσεων αυτών με βάση αρχές και δομικούς τρόπους που συνιστούν την «κειμενικότητά του» (Μπαμπινιώτης, 1991:24). Η κειμενοκεντρική προσέγγιση συνδέεται με την επικοινωνιακή προσέγγιση, αφού η επικοινωνία γίνεται με κείμενα, γραπτά αλλήλα και προφορικά, ηλεκτρονικά, μονοτροπικά, πολυτροπικά. Τα δύο αυτά γλωσσοδιδακτικά μοντέλα, κειμενοκεντρικό και επικοινωνιακό, υποβοηθούν στην ανάπτυξη του κριτικού (εγ)γραμματισμού που στοχεύει στην κατανόηση, κριτική αντιμετώπιση και παραγωγή λόγου.

3 ■ Κειμενικά είδη και κειμενικοί τύποι

Τα κείμενα αποτελούν τη βασική μονάδα επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη ενός πολιτισμού. Παράγονται πάντοτε μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες και κατασκευάζονται για να υπηρετήσουν κάποιους σκοπούς*. Το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, όμως, μέσα στο οποίο παράγονται, σύμφωνα με τις σύγχρονες γλωσσολογικές θεωρίες**, ασκεί μεγάλη επίδραση τόσο στη μορφή όσο και στο περιεχόμενό τους. Αυτό σημαίνει ότι τα κείμενα αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικές περιστάσεις που προκάλεσαν την παραγωγή τους. Επομένως, τα κείμενα ως προϊόντα μιας κοινωνικής διαδικασίας μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε είδη, ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο παράγονται και χρησιμοποιούνται από τα μέλη ενός πολιτισμού. Όπως αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα, τα κειμενικά αυτά είδη είναι: **η περιγραφή, η εξήγηση, οι οδηγίες, η επιχειρηματολογία και η αφήγηση.**

Κ Ε Ι Μ Ε Ν Ι Κ Α Ε Ι Δ Η (Genres): ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ:

ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΥΝ	ΕΞΗΓΟΥΝ	ΚΑΘΟΔΗΓΟΥΝ	ΕΠΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΟΥΝ	ΑΦΗΓΟΥΝΤΑΙ
μέσω της διαδικασίας της ταξινόμησης των πραγμάτων σε καθημερινά ή τεχνικά πλαίσια νοήματος	μέσω της διαδικασίας της ακολουθίας των φαινομένων σε σχέσεις χρονικότητας ή/και αιτιότητας	μέσω της διαδικασίας της λογικής ακολουθίας δραστηριοτήτων ή συμπεριφορών	μέσω της διαδικασίας της ανάπτυξης μιας πρότασης ώστε να πείσουν για την αποδοχή μιας άποψης	μέσω της διαδικασίας της ακολουθίας προσώπων και γεγονότων στον χρόνο και τον χώρο

* http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/discourse/1_2/index.html

** Δηλαδή την παιδαγωγική του γραμματισμού με βάση τα κειμενικά είδη της Σχολής του Σίδνεϊ της Αυστραλίας και την παιδαγωγική των πολυγραμματισμών της ομάδας του Νέου Λονδίνου.

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΥΝΗΘΩΣ ΣΕ:

Προσωπικές περιγραφές	Εξηγήσεις του πώς	Διαδικασίες	Δοκίμια	Προσωπικές διηγήσεις
Καθημερινές περιγραφές	Εξηγήσεις του γιατί	Οδηγίες	Εκθέσεις	Ιστορικές διηγήσεις
Τεχνικές περιγραφές	Εξηγήσεις με παραδείγματα	Εγχειρίδια χρήσης	Συζητήσεις	Ιστορίες
Αναφορές πληροφοριών	Αναφορές με εξήγηση	Συνταγές	Αντιπαραθέσεις	Παραμύθια
Επιστημονικές αναφορές	Εκθέσεις εξήγησης	Κατευθυντήριες οδηγίες	Ερμηνείες	Μύθους
Ορισμούς			Αξιολογήσεις	Θρύλους
				Αφηγήσεις

ΠΡΟΪΟΝΤΑ – ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

Επιστημονικά πειράματα · Αναλύσεις – Αξιολογήσεις/Κριτικές · Ταξιδιωτικές εντυπώσεις
Σχόλια · Συνεντεύξεις · Επιστολές · Ειδήσεις – Νέα · Άρθρα · Ιστοσελίδες

ΠΟΛΥ-ΓΕΝΕΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

(ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΥΝΘΕΣΗΣ)

Knapp & Watkins, 2005: 27 [Προσαρμογή]

Τα κείμενα που συναντούμε στην καθημερινότητα (π.χ. άρθρα, επιστολές, συνεντεύξεις, σχόλια, επιστημονικά πειράματα, γραπτές εξιστορήσεις, αναλύσεις, αξιολογήσεις/κριτικές, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, ιστοσελίδες κ.ά.) εντάσσονται στις πέντε αυτές κατηγορίες, ανάλογα με τις επικοινωνιακές λειτουργίες που επιτελεί το καθένα.

Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα κείμενα της καθημερινότητας δεν είναι ποτέ αμιγή και αμετάβλητα αλλά υπόκεινται σε μείξεις και διαφοροποιήσεις. Η κειμενική διεργασία σ' ένα ηλεκτρονικό μήνυμα, για παράδειγμα, μπορεί να είναι η εξήγηση και σ' ένα άλλο η περιγραφή. Πολλά κείμενα μπορεί να συμπεριλαμβάνουν περιγραφή και εξήγηση ή και οδηγίες. Τα **κειμενικά είδη** επομένως σηματοδοτούν κειμενικές διαδικασίες οι οποίες οδηγούν σε μεικτής –ή υβριδικής συχνά– μορφής **κειμενικούς τύπους**. Τέλος, μπορούν να πραγματώνονται όχι μόνο με γλωσσικά αλλά και με μη γλωσσικά σημεία και να λαμβάνουν μονοτροπικές ή πολυτροπικές κυρίως μορφές. Έτσι, έχουμε:

- τα συνεχή κείμενα (**μονοτροπικά**), τα οποία αποτελούνται από ένα μόνο σημειωτικό τρόπο (λόγο ή εικόνα) και
- τα ασυνεχή κείμενα (**πολυτροπικά**), τα οποία αποτελούνται από πολλούς σημειωτι-

κούς τρόπους που διαπλέκονται και αλληλοεπηρεάζονται (λόγος, εικόνες, πίνακες, διαγράμματα κ.ά.) (βλ. περισσότερα Ενότητα 4 Πολυτροπικά κείμενα).

Αναλυτικότερα η κατηγοριοποίηση έχει ως εξής:

3.1 Περιγραφή

Η περιγραφή έχει ως κύρια λειτουργία της την **οργάνωση ενός ευρέος φάσματος εμπειριών** (κοινών/καθημερινών ή τεχνικών/επιστημονικών φαινομένων, καταστάσεων κ.ά.), τις οποίες επεξεργαζόμαστε νοητικά, επιδιώκοντας να πληροφορηθούμε, να γνωστοποιήσουμε, να πείσουμε κτλ.

Τα κείμενα αυτά διακρίνονται σε:

- προσωπικές περιγραφές
- καθημερινές περιγραφές
- τεχνικές περιγραφές
- περιγραφικές αναφορές
- επιστημονικές αναφορές
- ορισμούς κ.ά.

Κύρια **δομικά στοιχεία** του είδους της περιγραφής είναι η **ονομασία** και **ταξινόμηση** του περιγραφόμενου αντικειμένου/φαινομένου, η οποία ακολουθείται από την παρουσίαση της εμφάνισης, των ιδιοτήτων, των λειτουργιών, των χρήσεων κτλ.

Τα **γλωσσικά γνωρίσματα ενός περιγραφικού κειμένου** είναι κυρίως:

- Η χρήση **επιθέτων**: τα επίθετα αποτελούν κύρια συστατικά της περιγραφικής γλώσσας, γιατί αποδίδουν τις ιδιότητες των περιγραφόμενων αντικειμένων/φαινομένων.
- Η χρήση του **ενεστώτα**: με δεδομένη την οργάνωση της περιγραφής στον άξονα του χώρου κυριαρχεί ο «αχρονικός» ενεστώτας (και ο αόριστος όταν η περιγραφή είναι λογοτεχνική).
- Το **α΄ γραμματικό πρόσωπο** (υποκειμενική περιγραφή) ή το **γ΄ γραμματικό πρόσωπο** (αντικειμενική περιγραφή), ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής σ' αυτήν του ομιλητή/συγγραφέα. Συγκεκριμένα, ο γράφων ή ο ομιλητής μπορεί να αποφεύγει την προσωπική ανάμειξη ή να φανερώνει τη στάση του απέναντι σε αυτό που περιγράφεται.
- **Επιρρήματα** που φανερώνουν **χώρο** (πάνω, κάτω, από δυτικά προς ανατολικά κτλ.).

3.2 Εξήγηση

Η εξήγηση είναι μια κοινωνική διαδικασία μέσω της οποίας κατανοούμε και ερμηνεύουμε τον τρόπο λειτουργίας του φυσικού και κοινωνικού κόσμου.

Δομικά στοιχεία του είδους της εξήγησης είναι το **εισαγωγικό στάδιο** της περιγραφής του υπό εξήγηση φαινομένου/γεγονότος/έννοιας και το **κυρίως στάδιο** της διαδοχής **βημάτων**, τα οποία οργανώνονται σε χρονική σειρά (προσανατολίζονται δηλαδή στο *πώς* της λειτουργίας του φαινομένου) ή σε αιτιολογική σειρά (προσανατολίζονται στο *γιατί* του φαινομένου).

Τα εξηγητικά κείμενα διακρίνονται σε:

- κοινές – προσωπικές εξηγήσεις
- ερμηνευτικές εξηγήσεις
- τεχνικές – επιστημονικές εξηγήσεις
- εξηγήσεις μέσω παραδειγμάτων κ.ά.

Τα **γλωσσικά γνωρίσματα** ενός εξηγητικού κειμένου είναι:

- **Ρήματα δράσης** (συντηρώ, κατασκευάζω, επεξεργάζομαι κτλ.) σε **ενεστώτα** κυρίως χρόνο στις προσωπικές – τεχνικές εξηγήσεις και ρήματα νόησης στις ερμηνευτικές εξηγήσεις (συλλογίζομαι, επινοώ, αναλύω κτλ.).
- **Χρονικά και αιτιολογικά** συνδετικά στοιχεία (καθώς, μόλις, πριν, αφού, επειδή κ.ά), ώστε να αποδώσουν αντίστοιχες σχέσεις (π.χ. όταν οι..., τότε το...).

3.3 Οδηγίες

Ως κοινωνική λειτουργία οι οδηγίες καθοδηγούν κάποιον στο τι και πώς να κάνει κάτι.

Διακρίνονται σε:

- διαδικαστικές (π.χ. οδηγίες χρήσης) και
- μη διαδικαστικές οδηγίες (π.χ. συμβουλές προς αγρότες).

Κύρια **δομικά στοιχεία** των διαδικαστικών οδηγιών είναι κατ' αρχάς η αναφορά στον σκοπό της καθοδήγησης, έπειτα ένας **κατάλογος** με τα συστατικά/υλικά/μέσα που απαιτούνται και τέλος η **περιγραφή** της εκτέλεσης, η περιγραφή δηλαδή των διαδοχικών βημάτων που επιτυγχάνουν την υλοποίηση του σκοπού. Οι μη διαδικαστικές οδηγίες έχουν κοινό στοιχείο με τις διαδικαστικές μόνο την αρχική αναφορά στον στόχο. Κατά τα άλλα, παρέχουν στον αναγνώστη μια σειρά από προτάσεις και επιλογές δράσης.

Τα κείμενα που καθοδηγούν διακρίνονται σε:

- κατευθυντήριες οδηγίες
- εγχειρίδια
- συμβουλές
- συνταγές
- οδηγίες χρήσης
- πειράματα κ.ά.

Τα **γλωσσικά γνωρίσματα** ενός καθοδηγητικού κειμένου είναι:

- **Ρήματα δράσης** σε προστακτική, συνθήτως, έγκληση (π.χ. μετακίνησε, εφάρμοσε, σχεδίασε...) αλληλά και σε οριστική ή υποτακτική.
- **Χρονικά και τροπικά επιρρήματα και φράσεις**, για να τοποθετηθούν οι δράσεις στη σωστή σειρά και να δοθούν πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης του στόχου (π.χ. αφού..., ακολούθως..., έπειτα...).
- **Υποθετικοί σύνδεσμοι**, για να αποδοθεί η προκείμενη πάνω στην οποία θα στηριχτεί μια εντολή, απαγόρευση ή δήλωση (π.χ. Στην περίπτωση που δεν λειτουργήσει...).

3.4 Επιχειρηματολογία

Ως κοινωνική διαδικασία στοχεύει **να πείσει** τους αναγνώστες να αποδεχτούν μια άποψη. Είναι από τα πιο απαιτητικά είδη, γιατί εμπεικλιεί στοιχεία **αιτιολόγησης/ερμηνείας και πειθούς**.

Ανάλογα με τον εκάστοτε σκοπό και το κοινωνικό συγκείμενο πραγματώνεται μέσα από μια ποικιλία κειμενικών τύπων, που τείνουν να συνθέτουν στοιχεία του συγκεκριμένου είδους με αντίστοιχα άλληλων ειδών:

- δοκίμια
- εκθέσεις
- αντιπαραθέσεις/συζητήσεις
- ερμηνείες
- αξιολογήσεις κ.ά.

Τα επιχειρηματολογικά κείμενα παρουσιάζουν με **χρονική ή λογική σειρά** μια θέση ή άποψη, παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία (**τεκμήρια**) και επιχειρήματα (**συλλογισμούς**) και καταλήγουν σ' ένα **συμπέρασμα**.

Κύρια γλωσσικά στοιχεία του επιχειρηματολογικού είδους αποτελούν:

- **ρήματα νόησης** (εκτιμώ, υπολογίζω, εξάγω κ.ά.),
- **χρονικά, αιτιολογικά, συγκριτικά συνδετικά,**
- **ρητορικά ερωτήματα** (βλ. σχετική ενότητα στα Λεξικογραμματικά φαινόμενα),
- **επιρρήματα** που δηλώνουν **συμπέρασμα ή κατάληξη,**
- **σαφήνεια** (κυριολεξία, ακρίβεια στη χρήση λεξιλογίου, ειδικοί όροι κτλ.),
- **ονοματοποίηση** (βλ. σχετική ενότητα),
- **παθητική σύνταξη** (βλ. σχετική ενότητα),
- **επιστημική και δεοντική τροπικότητα** (βλ. σχετική ενότητα),
- **πλούσια στίξη** (βλ. σχετική ενότητα).

3.5 Αφήγηση

Η αφήγηση είναι το πιο δημοφιλές και διαχρονικό κειμενικό είδος και εμπλέκει ποικίλες κοινωνικές λειτουργίες και σκοπούς. Η τυπική δομή της αφήγησης προσανατολίζει τον αναγνώστη προς τους ανθρώπινους χαρακτήρες, τον χρόνο και τον χώρο της ιστορίας (αρχική κατάσταση), στη συνέχεια εμφανίζει το πρόβλημα (ανατροπή της αρχικής κατάστασης) που κινητοποιεί τη δράση (περιπέτεια) για την επίλυσή του (λύση).

Υπάρχει όμως τόσο μεγάλη ποικιλία κειμενικών τύπων που εντάσσονται στο είδος της αφήγησης, ώστε να είναι δύσκολη η διαμόρφωση ενός προτύπου το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί στο σύνολό τους. Οι κειμενικοί τύποι διακρίνονται σε:

- αφηγήσεις προσωπικές, ιστορικές κ.ά.
- μύθους/παραμύθια, ιστορίες κ.ά.

Τα **γλωσσικά γνωρίσματα** ενός αφηγηματικού κειμένου είναι κυρίως:

- η χρήση **παρελθοντικών χρόνων** (αόριστος, παρατατικός),
- ο **ιστορικός ενεστώτας,**
- οι **χρονικοί και αιτιολογικοί σύνδεσμοι,**
- τα **ρήματα κίνησης ή βούλησης,**
- η **μεταφορική γλώσσα** κ.ά.

4 ■ Πολυτροπικά κείμενα

Τις τελευταίες δεκαετίες η εισαγωγή κάθε λογής **ψηφιακών τεχνολογιών** στη ζωή μας έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη **πολυμορφίας** στα κείμενα. Το νόημα, δηλαδή, παράγεται με μορφές που συνδυάζουν τους **γραφτούς – γλωσσικούς τρόπους** με **οπτικούς, ακουστικούς και χωρικούς τρόπους**, λ.χ. εικόνα, φωτογραφία, σχέδιο, σχεδιάγραμμα, γράφημα, κόμικ, κινούμενη εικόνα, χάρτες, πίνακες, αφίσες κ.ά. Και ενώ μέχρι πρόσφατα η γλώσσα με την παραδοσιακή της μορφή ήταν το μοναδικό και κυρίαρχο μέσο επικοινωνίας, οι νέες τεχνολογίες δίνουν μια νέα διάσταση στον όρο «κείμενο». Έτσι, ανάλογα με τις περιστάσεις ή τις ανάγκες επικοινωνίας, τις προθέσεις ή τις σκοπιμότητες του πομπού, ένας ή περισσότεροι τρόποι κυριαρχούν σε ένα κείμενο, χωρίς όμως να απουσιάζουν τελείως και άλλοι (Kress, 2000). Πολυτροπικό, λοιπόν, είναι το κείμενο που αποτελεί μια σύνθεση επιμέρους μονοτροπικών κειμένων, τα οποία διαπλέκονται και αλληλοεπηρεάζονται.

Θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε τα πολυτροπικά κείμενα που συναντούμε στη σχολική εκπαίδευση σε **τρεις κατηγορίες**: (α) σε κείμενα όπου τον πρώτο ρόλο έχει η εικόνα και ο ρόλος της γλώσσας είναι επεξηγηματικός, (β) σε κείμενα όπου η εικόνα συμπληρώνει το νόημα των λέξεων, κυρίως όταν το κείμενο είναι πληροφοριακό, ή ενισχύει το μήνυμα που επιδιώκει να μεταφέρει το κείμενο, συνήθως σε διαφημίσεις ή αφίσες και (γ) σε γλωσσικά κείμενα με διακοσμητικές εικόνες (Van Leeuwen, 2015).

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι, πέρα από τις ικανότητες ανάγνωσης των γλωσσικών πόρων, ο σημερινός αναγνώστης θα πρέπει να είναι σε θέση **να διαβάζει και τις εικόνες**, καθώς συνιστούν τον δεύτερο ισοβαρή πόλο της κειμενικής λειτουργίας.

Τα βασικά βήματα που μπορούν να μας βοηθήσουν να ξεκλειδώσουμε τον εκφραστικό κώδικα της εικόνας είναι:

- Παρατηρούμε προσεκτικά **ό,τι δηλώνεται** ρητά στην εικόνα, έτσι που να μπορούμε να το περιγράψουμε με ακρίβεια.
- Αναζητούμε **σημάδια** τα οποία, κατά τη γνώμη μας, ο δημιουργός της εικόνας έχει βάλει σκόπιμα, για να προσελκύσει την προσοχή μας. Προσέχουμε λ.χ. αν **τονίζονται** ιδιαίτερα κάποια πρόσωπα ή αντικείμενα ή αν υπάρχουν στοιχεία που μας προκαλούν έκπληξη.
- Εστιάζουμε την προσοχή μας στα **τεχνικά χαρακτηριστικά** της εικόνας, προσπαθώντας να αντιλήσουμε και αποκεί πληροφορίες για την ερμηνεία μας, λ.χ. στα **χρώματα**, γιατί έχουν συμβολική διάσταση, αφού τα θερμά (κόκκινο, πορτοκαλί, κίτρινο) προσελκύουν το βλέμμα ενώ τα ψυχρά (μπλε, πράσινο) δίνουν την αίσθηση της απόστασης, στα **σχήματα**, γιατί εκφράζουν διαθέσεις και καταστάσεις, δηλαδή τα τρίγωνα δυναμισμό, τα τετράγωνα λογική, ο κύκλος αρμονία, στο **βλέμμα**, γιατί είναι ιδιαίτερα σημαντικό το «*ποιος κοιτάει τι;*», δηλαδή ένα βλέμμα προσηλωμένο στον θεατή δηλώνει επαφή, στις **χειρονομίες** και στις **εκφράσεις**, γιατί μας δίνουν πληροφορίες για το ήθος των εικονιζομένων.

- Προσπαθούμε τέλος να ερμηνεύσουμε την πρόθεση του δημιουργού του έργου:
 - | Ποιος ήταν ο στόχος του.
 - | Σε ποιους νομίζουμε ότι απευθύνεται.
 - | Ποιος μπορεί να του ανέθεσε τη δημιουργία του έργου (φωτογραφία, αφίσα κτλ.).
 - | Ποια σκοπιμότητα μπορεί να εξυπηρετεί.
 - | Πώς νομίζουμε ότι περιμένει ο δημιουργός να αντιδράσει το κοινό.

Μια ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν οι στατιστικοί **πίνακες**, τα **διαγράμματα**, τα **γραφήματα** κτλ., τα οποία παρουσιάζουν μια ποσοτική (κυρίως) ανάλυση δεδομένων. Τα βήματα που περιγράφονται στη συνέχεια μπορούν να μας βοηθήσουν στην ανάγνωσή τους:

- Διαβάζουμε τα **δεδομένα**: εντοπίζουμε τις αριθμητικές πληροφορίες που δίνονται στον πίνακα με βάση το γράφημα.
- **Συσχετίζουμε** τα δεδομένα: προσπαθούμε να συνδέσουμε τους αριθμούς με τα κατασκευαστικά στοιχεία του γραφήματος, π.χ. συγκρίνουμε δύο ή περισσότερα σημεία (δηλαδή ψηλότερο, χαμηλότερο), παρατηρούμε την τάση των δεδομένων όπως αυτή απεικονίζεται στο γράφημα κ.ά.
- **Επεκτείνουμε** τα δεδομένα: εκτιμούμε και συμπεραίνουμε.
- Ελέγχουμε, τέλος, αν το κείμενο μας δίνει **πληροφορίες** για τον **φορέα** διενέργειας της έρευνας, τον **χρόνο** διεξαγωγής της και τα **δημογραφικά χαρακτηριστικά** του δείγματος της έρευνας, στοιχεία απαραίτητα για την αξιοπιστία της έρευνας.

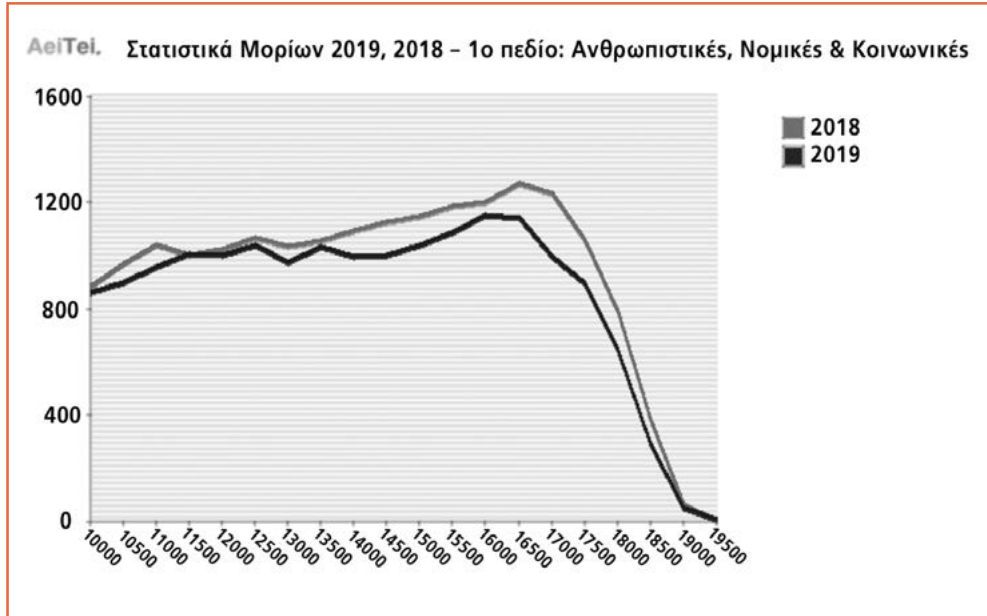
Οι στατιστικοί πίνακες μπορούν να εξεταστούν συγκριτικά με μονοτροπικά κείμενα και να προσφέρουν κάποιες πληροφορίες για το φαινόμενο ή την έννοια για την οποία γίνεται λόγος, φωτίζοντας κάποιες πτυχές της. Μπορούν όμως να λειτουργήσουν και αυτόνομα, οπότε σ' αυτή την περίπτωση οι μαθητές/τριες θα κληθούν να αναπτύξουν σε παράγραφο τι παρατηρούν στον πίνακα/διάγραμμα/γράφημα και να συνθέσουν τις εκτιμήσεις τους σε παράγραφο.

Ενδεικτικές ερωτήσεις σχετικές με τα γραφήματα:

- Να αποδώσετε σε μια παράγραφο τις πληροφορίες που δίνονται στο γράφημα.
- Ποιο συμπέρασμα προκύπτει από τον συσχετισμό των δεδομένων στο Κείμενο 2 (γράφημα); Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε στα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ο συντάκτης του Κειμένου 1 (άρθρο);
- Ποιος είναι ο φορέας που διενεργεί την έρευνα; Ποιος είναι ο σκοπός της; Σε ποιο κοινό απευθύνεται;
- Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, επιλέχτηκε η συγκεκριμένη μορφή (διάγραμμα πίτας ή ραβδόγραμμα κτλ.) για την παρουσίαση των πληροφοριών;
- Σε εφημερίδα του 2010 ένα άρθρο, με βάση το γράφημα που ακολουθεί, κατέληγε στο συμπέρασμα ότι... Συμφωνείτε με αυτό; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

Παράδειγμα

Να γράψετε μία παράγραφο με βάση την ανάγνωση του πίνακα και τις συγκριτικές εκτιμήσεις σας για τις Πανελλαδικές εξετάσεις 2017 και 2018.

5 Η πειθώ

Πειθώ ονομάζεται «η ικανότητα προσώπου να πείθει με τον λόγο του άλλους*». **Τρόποι Πειθούς** είναι οι τεχνικές (στρατηγικές, μέθοδοι) τις οποίες χρησιμοποιεί ο πομπός για να πείσει τον δέκτη. Οι βασικότεροι τρόποι πειθούς είναι **τρεις**: επίκληση στη λογική, επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη, επίκληση στο ήθος του πομπού (η επίθεση στο ήθος του αντιπάλου και η επίκληση στην αυθεντία αποτελούν τρόπους ενίσχυσης της αξιοπιστίας-του «ήθους» του πομπού). Καθεμιά από τις τεχνικές αυτές υλοποιείται με διαφορετικά **Μέσα πειθούς**, με διαφορετικές δηλαδή εκφραστικές επιλογές, προκειμένου να γίνει εφικτή η πρόθεση του πομπού (Πίνακας 1).

* Βλ. Πύλη για την ελληνική γλώσσα.

Πίνακας 1. Τρόποι και μέσα πειθούς

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ
Επίκληση στη λογική	<p>α. Επιχειρήματα: λογικές προτάσεις (προκείμενες) που λειτουργούν ως βάση για να οδηγηθούμε σε ένα συμπέρασμα</p> <p>β. Τεκμήρια: Παραδείγματα (καθημερινά ή ιστορικά), στατιστικά στοιχεία, αριθμητικά δεδομένα, έρευνες-μελέτες-πειράματα, νόμοι της φύσης (π.χ. ο νόμος της βαρύτητας), ντοκουμέντα, μαρτυρίες κ.ά. (βλ. 5.1. Λογικά μέσα πειθούς)</p>
Επίκληση στο συναίσθημα	<p>α. Περιγραφή καταστάσεων</p> <p>β. Αφήγηση γεγονότων</p> <p>γ. Συναισθηματικά φορτισμένος λόγος (στίξη, ρηματικά πρόσωπα, υποτακτική και προστακτική έγκλιση, μεταφορική λειτουργία του λόγου)</p> <p>δ. Χιούμορ, ειρωνεία</p> <p>ε. Κινδυνολογία</p>
Επίκληση στο ήθος του πομπού	<p>α. Προβολή των θετικών στοιχείων της προσωπικότητας του πομπού (π.χ. γνώση, εξειδίκευση, εμπειρία, εντιμότητα)</p> <p>β. Προβολή του κοινωνικού κύρους του πομπού (π.χ. επιτυχία, γόητρο, καθιέρωση)</p>
Επίκληση στην αυθεντία	<p>α. Αποφθέγματα αναγνωρισμένων προσώπων (άμεσα σε ευθύ λόγο ή έμμεσα σε πλάγιο λόγο)</p> <p>β. Ρητά, γνωμικά, παροιμίες (λαϊκή σοφία)</p>
Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου	<p>α. Αρνητικοί χαρακτηρισμοί για τις γνώσεις και ικανότητες του αντιπάλου</p> <p>β. Αρνητικοί χαρακτηρισμοί για το ήθος του αντιπάλου με στόχο την αποτροπή του δέκτη από την υποστήριξή του.</p>

5.1 Λογικά μέσα πειθούς

► **Επιχείρημα και συλλογισμός**

Το οργανωμένο σύστημα προτάσεων που αποδεικνύει την αλήθεια μιας γνώμης ονομάζεται **επιχείρημα**. Το τυπικό επιχείρημα, σύμφωνα με τον ορισμό της λογικής, έχει την εξής μορφή:

Μια σειρά προτάσεων/κρίσεων (**προκείμενες**) χρησιμεύουν ως βάση για την αποδοχή μιας άληθης πρότασης (**συμπέρασμα**), η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες.

Η διανοητική πορεία κατασκευής ενός επιχειρήματος, η μέθοδος δηλαδή με την οποία ο νους μας καταstrώνει ένα επιχείρημα, ονομάζεται **συλλογισμός**.

Παράδειγμα 1

Κείμενο: ΘΕΩΝΗ ΚΟΤΙΝΗ Μπάμιες

Σήμερα στο μεσημεριανό έχουνε μπάμιες. Δεν του αρέσανε ποτέ. Σκαλίζει το πιάτο ξεφλουδίζοντας με το πιρούνι τη σάρκα, αποκαλύπτει τα σπόρια γυμνά. Μέσα σαρδόνια οδοντοστοιχία, σαν την γκριμάτσα της συνάθροισης γύρω από το τραπέζι. Σκυθρωποί, μαλωμένοι ή έτοιμοι να μαλώσουν σε λίγο, μάνα πατέρας παιδιά.

Λαδερές με φρέσκια ντομάτα, κόκκινη όπως η αιματοχυσία γύρω απ' το στρωμένο τραπέζι. Πράγματι, δεσμοί αίματος. Τόσο που σου 'ρχεται να πάρεις το μαχαίρι του ψωμιού και να διαρρήξεις όλα ετούτα τα δεσμά, να το βυθίσεις στην καρδιά αυτού του λάκκου που είναι γεμάτος γεύματα κυριακάτικα και αιτιάσεις και παράπονα και ξεχασμένες τώρα ήδη εκδρομές στη θάλασσα.

Η μάνα του τις φτιάχνει με κοτόπουλο. Ανάμεσα στα ξεδοντιάρικα ούλα του λαχανικού η μυρωδιά εκείνη. Σφαγμένου ζώου όπως της μάνας του τα μάτια, όταν για όλα μετανιώνει, σαν του πατέρα του τα μάτια, όταν στριμώνεται να αρθρώσει κάποια αλήθεια. Όπως τα μάτια τα δικά του, όταν σηκώνει το κεφάλι από το πιάτο να απαντήσει γιατί δεν του αρέσει το φαΐ, τι διάβολος τον πιάνει κάθε μέρα και δεν μιλάει κι όλο θυμώνει και κλειδώνεται.

Σκαλίζει αμίλητος τις μπάμιες. Μέσα όκι δόντια μα σπυριά, πολλά πολλά σπυριά, όπως εκείνα που στα δώδεκα του αυλάκωναν το πρόσωπο, κι όποτε γύριζε να δει κατά τον κόσμο, άνοιξαν σαν ντροπή που αδέξιος υπήρχε. Μπάμιες όπως η γλίτσα της στοργής που για να σου δοθεί, πρέπει να καταπιείς όλο το σάλιο της υποταγής, της ενοχής που είσαι εσύ και δεν τους μοιάζεις, που θες αλλού να πας, να είσαι γυμνός και να πεινάς δική σου πείνα. Μπάμιες, κουμπωμένος καρπός του θυμού που δεν ωριμάζει μα σαπίζει σε μαλακή γλοιώδη αυτολύπηση.

https://bonsaistoriesflashfiction.wordpress.com/2018/02/11/theoni-kotini-mpamies/iep.edu.gr/.../Sj.../Logotechnia_G-Lykeiou_Fakelos-Ylikou_Diktya-Keimenon.pdf

A. Ερωτήματα πρώτης ανάγνωσης

- Πού βρίσκεται ο ήρωας;
- Τι κάνει και τι τον απασχολεί;
- Ποιοι τον περιστοιχίζουν;
- Τι σκέφτεται και τι επιθυμεί;
- Πώς αντιδρά;

Ενδεικτικά:

Καθώς «τρώει» στο κυριακάτικο τραπέζι ανόρεχτα τις μπάμιες του, ο ήρωας οικτρίζει τον εαυτό του για όλη την ένταση που βιώνει από τη σχέση των γονιών του και την έλλειψη στοργής απέναντί του, επιθυμώντας βαθιά μέσα του να αποδράσει.

B. Κατανόηση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση – Κατασκευή**1. Ποια στοιχεία μας δίνει το κείμενο για τον ήρωα; Του αρέσουν οι μπάμιες; Γιατί;****Απάντηση**

Μετά από προσεκτική ανάγνωση του κειμένου, μπορούμε να αντλήσουμε τις παρακάτω πληροφορίες για τον ήρωα:

- Είναι στην εφηβεία (αναφέρει στις σκέψεις του ως παρελθόν τα δώδεκα χρόνια του: *σπυριά, πολλή πολλή σπυριά, όπως εκείνα που στα δώδεκα του αυλάκωναν το πρόσωπο*).
- Η οικογένειά του είναι τουλάχιστον τετραμελής, όπως φαίνεται από την αναφορά στα «παιδιά» (*σαν τη γκριμάτσα της συνάθροισης γύρω από το τραπέζι. Σκυθρωποί, μαλωμένοι ή έτοιμοι να μαλώσουν σε λίγο, μάνα πατέρας παιδιά*).
- Η σχέση μητέρας – πατέρα είναι σε συνεχή τριβή και ένταση, όπως δείχνει η σκυθρωπότητα όλων στο κυριακάτικο τραπέζι (*Σκυθρωποί, μαλωμένοι ή έτοιμοι να μαλώσουν σε λίγο, μάνα πατέρας παιδιά*).
- Ο ήρωας βιώνει πολύ τραυματικά τους καβγάδες μεταξύ των γονέων του, γι' αυτό και κλείνεται στον εαυτό του (*τι διάβολος τον πιάνει κάθε μέρα και δεν μιλάει κι όλο θυμώνει και κλειδώνεται*).
- Νιώθει μέσα του θυμό που καταλήγει σε αυτολύπηση για την αρρωστημένη ατμόσφαιρα στην οικογένειά του (*Μπάμιες, κουμπωμένος καρπός του θυμού που δεν ωριμάζει μα σαπίζει σε μαλακή γλοιώδη αυτολύπηση*).

Από τα παραπάνω αναδεικνύεται η πληγωμένη εφηβεία του ήρωα λόγω της έντασης που υπάρχει στις σχέσεις των γονέων του. Όσο περισσότερο βιώνει τις συγκρούσεις τους τόσο κλείνεται στον εαυτό του και στον θυμό του, που καταλήγει σε αυτοοικτιρισμό γιατί ζει μέσα σε αυτό το κλίμα.

Ως προς το αν του αρέσουν οι μπάμιες, λέει με σαφήνεια ο αφηγητής: *Δεν του αρέσανε ποτέ. Σκαλίζει το πιάτο... Σκαλίζει αμίλητος τις μπάμιες*. Μόνο που φαίνεται να μην του αρέσουν γιατί –ίσως ταυτόχρονα– μεταθέτει σ' αυτές την κακή διάθεση που του δημιουργεί η τεταμένη ατμόσφαιρα που κυριαρχεί στην οικογένεια κατά τη διάρκεια του κυριακάτικου φαγητού.

2. Πώς διαγράφεται η σχέση μεταξύ των γονέων του παιδιού στο κείμενο; Ποια είναι η μικρή τους ιστορία: να αναφέρετε τις νύξεις που υπάρχουν σε σχέση με το παρελθόν και το σημείο τριβής με αναφορά και σε συγκεκριμένα χωρία.

Απάντηση

Για την απάντηση μπορεί να βοηθήσουν τα παρακάτω χωρία:

- *Σκυθρωποί, μαλωμένοι ή έτοιμοι να μαλώσουν σε λίγο, μάνα πατέρας παιδιά.*
- *να το θυθίσεις στην καρδιά αυτού του λάκκου που είναι γεμάτος γεύματα κυριακάτικα και αιτιάσεις και παράπονα και ξεχασμένες τώρα ήδη εκδρομές στη θάλασσα.*
- *Σφαγμένου ζώου όπως της μάνας του τα μάτια, όταν για όλα μετανιώνει, σαν του πατέρα του τα μάτια, όταν στριμώνχεται να αρθρώσει κάποια αλήθεια.*

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι στο παρελθόν υπήρχε μια καλή σχέση μεταξύ τους (η αναφορά στις εκδρομές στη θάλασσα). Κάτι μεσολάβησε, όπως φαίνεται, με ευθύνη του πατέρα, κάποια ενέργειά του που πλήγωσε τη μητέρα, γι' αυτό και στο κυριακάτικο γεύμα εξέφραζε διαρκώς τα παράπονά της και τον κατηγορούσε για κάτι (αιτιάσεις και παράπονα), μετάνιωνε πιθανόν που τον παντρεύτηκε (όταν για όλα μετανιώνει) και προσπαθούσε να του εκμαιεύσει κάποια αλήθεια (στριμώνχεται να αρθρώσει κάποια αλήθεια).

3. Το κείμενο ανήκει στον τύπο του μικροδιηγήματος (Μπονζάι, bonsai), που έχει τα ακόλουθα γνωρίσματα:

- *απόδοση της στιγμής και της παροντικότητάς της*
- *περιορισμός των λέξεων στο ελάχιστο*
- *αφηγηματική και λεκτική ακρίβεια και*
- *πυκνότητα των νοημάτων.*

Μπορείτε να τα αναγνωρίσετε στο συγκεκριμένο μπονζάι;

Απάντηση

- Απόδοση της στιγμής και της παροντικότητάς της: φαίνεται από τη γενικευμένη χρήση του ενεστώτα (*έχουνε, σκαλίζει, σου 'ρχεται, φτιάχνει* κτλ.) που δίνει την αίσθηση ότι η μικρή ιστορία διαδραματίζεται τώρα.
- Περιορισμός των λέξεων στο ελάχιστο: το συγκεκριμένο μικροδιήγημα είναι μόλις 268 λέξεις. Με ελάχιστες παραγράφους αρθρώνεται μια πλήρης ιστορία.
- Αφηγηματική και λεκτική ακρίβεια: η αφήγηση της ιστορίας αναπαριστά μια ανθρώπινη κατάσταση με απόλυτα δομημένο τρόπο και λεκτική σαφήνεια και ακρίβεια. Παρά τη χρήση της μετάθεσης των συναισθημάτων του παιδιού για όσα βιώνει στις μπάμιες, η ιστορία γίνεται εύκολα κατανοητή, αφού γίνεται αντιληπτό ότι τα σχόλιά του για τις μπάμιες εκφράζουν δικές του συναισθηματικές αντιδράσεις.
- Πυκνότητα των νοημάτων: η μετάθεση στις μπάμιες της απέχθειας που αισθάνεται ο ήρωας για τη δυσάρεστη ατμόσφαιρα και την ένταση στο κυριακάτικο γεύμα με τη ζωντανή, πλήρη υπαινιγμών περιγραφή των μπαμιών, προσδίδουν νοηματική πυκνότητα στο κείμενο, αφού με λιτό τρόπο εκφράζονται πολλά και σύνθετα νοήματα.

4. Στο κείμενο αξιοποιείται η τεχνική του εσωτερικού μονολόγου. Με δεδομένο ότι ο εσωτερικός μονόλογος αποτελεί μια αφηγηματική τεχνική που φέρνει στην επιφάνεια μια αδιάκοπη ροή σκέψεων, εικόνων, αναμνήσεων, συνειρμών και εντυπώσεων*, γιατί κατά τη γνώμη σας επιλέγεται αυτός ο αφηγηματικός τρόπος για το συγκεκριμένο κείμενο; Ποια ρηματικά πρόσωπα αξιοποιούνται και ποια η λειτουργία τους;

Απάντηση

Με τον αφηγηματικό αυτό τρόπο η συγγραφέας, μέσα από τη ροή των σκέψεων και των συνειρμών του ήρωα που βρίσκουν αντιστοιχία στην εικόνα που έχουν οι μαγειρεμένες μπάμιες με κοτόπουλο, μας εισάγει δυναμικά και παραστατικά στον ενδότερο ψυχισμό του ήρωα, στα συναισθήματά του, στην τραυματισμένη εφηβεία του. Η χρήση του γ' ρηματικού προσώπου (*Σήμερα στο μεσημεριανό έχουνε μπάμιες. Δεν του αρέσανε ποτέ. Σκαλίζει το πιάτο ξεφλουδίζοντας με το πιρούνι τη σάρκα, αποκαλύπτει τα σπόρια γυμνά*) δίνει την ευκαιρία στον αφηγητή να περιγράψει με λεπτομέρεια τον εσωτερικό του κόσμο, να διεισδύσει σ' αυτόν, ενώ η εναλλαγή με το β' ρηματικό πρόσωπο (*σου 'ρχεται να πάρεις το μαχαίρι του ψωμιού και να διαρρήξεις όλα ετούτα τα δεσμά, να το βυθίσεις... όπως η γλίτσα της στοργής που για να σου δοθεί, πρέπει να καταπιείς όλο το σάλιο της υποταγής, της ενοχής που είσαι εσύ και δεν τους μοιάζεις, που θες αλλού να πας, να είσαι γυμνός και να πεινάς δική σου πείνα*) δημιουργεί ένα κλίμα επικοινωνίας με τους αναγνώστες, καθιστώντας τους συμμετέχοντες στο πρόβλημά του.

5. Στο κείμενο δεσπόζει ο εκφραστικός τρόπος της παρομοίωσης. Αφού εντοπίσετε τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα, να εξηγήσετε τον ρόλο της.

Απάντηση

Ενδεικτικές παρομοιώσεις:

- *σαν την γκριμάτσα της συνάθροισης*
- *κόκκινη όπως η αιματοχυσία γύρω απ' το στρωμένο τραπέζι*
- *όπως της μάνας του τα μάτια, όταν για όλα μετανιώνει*
- *Όπως τα μάτια τα δικά του*
- *όπως εκείνα που στα δώδεκα του αυτιάκωναν το πρόσωπο, κι όποτε γύριζε να δει κατά τον κόσμο, άνοιξαν σαν ντροπή που αδέξιος υπήρχε. Μπάμιες όπως η γλίτσα της στοργής που για να σου δοθεί...*

Αν και με τις παρομοιώσεις συγκρίνονται ανόμοια πράγματα (η όψη και τα υλικά του φαγητού με τα συναισθήματα που βιώνει ο ήρωας στο κυριακάτικο τραπέζι), μέσω των παρομοιώσεων η συγγραφέας πετυχαίνει να ζωντανέψει τα συναισθήματα με εικόνες παραστατικές, έντονες και εκφραστικές, που υλοποιούνται στην αντιστοιχία τους με τις μπάμιες. Και ενώ οι μπάμιες δεν είναι το κεντρικό θέμα του μικροδιηγήματος, η εμπλοκή

* Βλ. σχετικά <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4523,20479/>

τους μέσω των παρομοιώσεων συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη σκιαγράφηση της συναισθηματικής τρικυμίας που βιώνει το παιδί.

Γ. Ερμηνευτικό σχόλιο

Ποιο νομίζετε ότι είναι το κεντρικό θέμα που θέτει το διήγημα; Από πού το συμπεραίνετε; Να επισημάνετε συγκεκριμένα χωρία.

Απάντηση

Το κεντρικό θέμα είναι η συγκρουσιακή σχέση ενός ζευγαριού και η τραυματική βίωσή της από το παιδί τους.

Αυτό το θέμα «συζητείται» σε όλο το κείμενο μέσα από τις σκέψεις και τα συναισθήματα του παιδιού στο κυριακάτικο μεσημεριανό τραπέζι. Υλοποιείται μέσα από τη στάση του απέναντι στις μπάμιες με κοτόπουλο που έφτιαχνε η μητέρα του. Τις συνδέει με δυσάρεστα συναισθήματα οικογενειακών καβγάδων (ιδίως στο κυριακάτικο τραπέζι, όπου συγκεντρώνεται όλη η οικογένεια). Ακόμα και η όψη των μπαμιών (τα σπόρια τους, το λάδι, η κόκκινη σάλτσα, η μυρωδιά του σφαγμένου κοτόπουλου), όλα συνειρμικά παραπέμπουν γι' αυτόν στην τραυματική ατμόσφαιρα που δημιουργούν οι οικογενειακοί καβγάδες, ιδίως της μητέρας και του πατέρα, οι οποίοι επηρεάζουν και τα παιδιά και προκαλούν κακή διάθεση την ώρα του φαγητού.

Πολλά είναι τα χωρία του κειμένου που αναδεικνύουν το κεντρικό θέμα:

- *Μέσα σαρδόνια οδοντοστοιχία, σαν την γκριμάτσα της συνάθροισης γύρω από το τραπέζι. Σκυθρωποί, μαλωμένοι ή έτοιμοι να μαλώσουν σε λίγο, μάνα πατέρας παιδιά.*
- *Λαδερές με φρέσκια ντομάτα, κόκκινη όπως η αιματοχυσία γύρω απ' το στρωμένο τραπέζι. Πράγματι, δεσμοί αίματος.*
- *Όπως τα μάτια τα δικά του, όταν σηκώνει το κεφάλι από το πιάτο να απαντήσει γιατί δεν του αρέσει το φαΐ, τι διάβολος τον πιάνει κάθε μέρα και δεν μιλάει κι όλο θυμώνει και κλειδώνεται.*
- *Μέσα όχι δόντια μα σπυριά, πολλή πολλή σπυριά, όπως εκείνα που στα δώδεκα του αυλάκωναν το πρόσωπο, κι όποτε γύριζε να δει κατά τον κόσμο, άνοιξαν σαν ντροπή που αδέξιος υπήρχε.*
- *Μπάμιες όπως η γλίτσα της στοργής που για να σου δοθεί, πρέπει να καταπιείς όλο το σάλιο της υποταγής, της ενοχής που είσαι εσύ και δεν τους μοιάζεις, [...] σαπίζει σε μαλακή γλοιώδη αυτολύπηση.*

Εναλλακτικά

Ποια συναισθήματα αναφύονται μέσα στην ψυχή του ήρωα; Πώς επιθυμεί να ξεφύγει από την προβληματική κατάσταση την οποία βιώνει (με αναφορά σε χωρία); Πιστεύετε πως η φυγή είναι λύση; Να γράψετε ένα κείμενο περίπου 200 λέξεων.

Απάντηση

Ο ήρωας νιώθει μέσα του ποικίλα συναισθήματα: θυμό για τις διενέξεις των γονέων του που εμπλέκουν και τα παιδιά τους, έλλειψη στοργής, που την εκλιπαρεί απεγνωσμένα και έτσι του προκαλούνται συναισθήματα υποταγής, καθώς και απέχθεια για τη δυσάρεστη ατμόσφαιρα στο σπίτι του λόγω των κατηγοριών και παραπόνων που εκφράζονται συνεχώς από τη μητέρα. Αισθάνεται παράλληλα και ενοχή γιατί δεν τους μοιάζει, ενώ αναζητά τη στοργή τους (αντίφαση) και γι' αυτό βιώνει τόσο έντονα τη συγκρουσιακή αυτή κατάσταση. Ακόμα, επιθυμεί διακαώς να διαρρήξει τους δεσμούς αίματος, να φύγει μακριά από αυτή την αρρωστημένη κατάσταση, να ξεφύγει για να ζήσει τη δική του ζωή, να είναι αυτόνομος και να μην «βανδαλίζεται» από τους άλλους (*όπως η γλίτσα της στοργής που για να σου δοθεί, πρέπει να καταπιείς όλο το σάβιο της υποταγής, της ενοχής που είσαι εσύ και δεν τους μοιάζεις, που θες αλλήλου να πας, να είσαι γυμνός και να πεινάς δική σου πείνα*).

Ως προς το ερώτημα αν είναι λύση η φυγή, η απάντηση είναι υποκειμενική. Ενδεικτική άποψη: η φυγή ή όχι είναι θέμα χαρακτήρα. Μπορεί να λύσει γόρδιους δεσμούς, μπορεί ωστόσο να ανοίξει άλλες πηλές ή να μη βοηθήσει να κλείσουν οι παλιές. Τι επιλέγει κανείς είναι θέμα χαρακτήρα, δυνατοτήτων, συγκυριών κ.ά.

Παράδειγμα 2

Κείμενο: ΤΖΕΗΜΣ Τζοϋς Η Έβεθιν

Καθόταν τώρα μπροστά στο παράθυρο, παρακολουθώντας τη νύκτα που απλωνόταν σιγά σιγά σ' όλη τη λεωφόρο. Το κεφάλι της ακουμπούσε πάνω στις κουρτίνες του παραθυριού και στα ρουθούνια της ανέβαινε η μυρωδιά του σκονισμένου κρετόν. Ήταν κουρασμένη.

Λίγοι άνθρωποι περνούσαν. Ο κάτοικος του κτιρίου, που ήταν στο τέλος του δρόμου, πέρασε πηγαίνοντας σπίτι του. Άκουσε τα βήματά του να χτυπούν το σκληρό λιθόστρωτο και πιο κάτω να συνθλίβουν τη λιγνιτόσκηνη που 'χαν ρίξει για το χιόνι πάνω στο μονοπάτι που οδηγούσε στα κόκκινα σπίτια. Εκεί ήταν παλιά ένα χωράφι που παίζαν τα παιδιά της γειτονιάς· έπειτα ένας άνθρωπος από το Μπέλφαστ*, αγόρασε το χωράφι κι έχτισε σπίτια· όκι σπίτια σαν τα δικά τους, καφετιά και μικρά, αλλά σπίτια μεγάλα με τούβλα και στέγες που γυαλίζανε. Όλα τα παιδιά απ' τη λεωφόρο συνήθιζαν να παίζουν στο χωράφι. Οι Ντιβάνι και οι Γουώτερ και οι Νταν και ο μικρός κουτσός Κήω, τ' αδέρφια της, αυτή η ίδια, οι αδελφές της. Μόνο ο Έρνεστ δεν έπαιζε ποτέ. Αυτός ήταν μεγάλος. Ο πατέρας συχνά τους έδωχνε απ' το χωράφι, κυνηγώντας τους με τη μαγκούρα που 'χε μαύρους σκληρούς ρόζους· όμως ο μικρός Κήω, που φύλαγε σκοπός, φώναζε ένα «κόνιδα», μόλις έβλεπε το γέρο και όλοι το 'βαζαν στα πόδια. Τότε, τουλάχιστον, όλοι έμοιαζαν ευχαριστημένοι. Ο πατέρας δεν είχε γίνει ακόμα τόσο κακός και, το πιο σπουδαίο, ζούσε η μητέρα της. Από τότε είχαν περάσει πολλά χρόνια· τ' αδέρφια της κι οι αδελφές της είχαν μεγαλώσει, η μητέρα της είχε πεθάνει και ο Τίζη Νταν είχε επίσης

* ένας άνθρωπος από το Μπέλφαστ: δηλ. ένας προτεστάντης

Κείμενο I: Γράμμα σ' ένα παιδί που πέθανε από την πείνα

Με αφορμή τη φωτογραφία της επτάχρονης Αμάλ Χουσαίν που πέθανε σε καταυλισμό προσφύγων. Τη φωτογραφία δημοσίευσαν οι *New York Times* και το κοριτσάκι έγινε σύμβολο της ανθρωπιστικής κρίσης στην εμπόλεμη Υεμένη.

Μικρή μου Αμάλ, πήρα το θάρρος να σου γράψω, μόλο που ξέρω: δεν πρόκειται να διαβάσεις το γράμμα μου. Δεν πρόλαβες να ζήσεις τη ζωή. Να μάθεις γράμματα. Να γνωρίσεις τον κόσμο.

Ο δικός σου κόσμος ήταν η βία του πολέμου. Ο παραλογισμός των ανθρώπων. Που τη μια κηρύσσουν την αγάπη κρατώντας τα θρησκευτικά τους σύμβολα και την επίπλαστη αγαθότητά τους και την άλλη πουλάνε τον χάρο ενισχύοντας τη βία. Εμπορεύονται τη δυστυχία και την καταστροφή.

Μικρό μου κορίτσι, ακούω τα λόγια μου να αφήνουν τον ήχο του τενεκέ. Να κουβαλάνε μέσα τους την απογοήτευση από τις χαμένες προσδοκίες. Νιώθω μέσα μου σπαραγμό για την υποκρισία αυτών που σπέρνουν τον θάνατο στην πατρίδα σου. Αυτών που θέλουν να σώσουν, τάχα μου, τον κόσμο απ' τους «κακούς». Η ίδια πάντα ιστορία.

Δεν ξέρω ποιος ήταν ο Θεός σου κι ούτε με νοιάζει. Ήσουν ένα μικρό λουλουδί που δεν πρόλαβε ν' ανθίσει. Κι όχι γιατί ήταν κακότυχο. Έχουμε εύκολες τις λέξεις στη Δύση. Ποια Δύση; θα αναρωτηθείς και θα έχεις δίκιο. Ο κόσμος σου ήταν οι βόμβες που άκουγες να πέφτουν, η μπόχα απ' τα κουφάρια που απλώνονταν γύρω σου. Πτώματα και σκελετωμένοι άνθρωποι. Αδύναμοι. Που με δυσκολία σύλωναν τα κορμιά τους.

Δεν ξέρω ποιος ήταν ο Θεός σου. Δεν ξέρω τι σου απάντησε. Αν τον βρήκες. Αν σου εξήγησε γιατί τόσα παιδιά πεθαίνουν κάθε μέρα. Από τις βόμβες που ρίχνουν στο όνομα της ελευθερίας. Μη μου κακιώνεις. Ξέρω, δεν καταλαβαίνεις τι σημαίνει ελευθερία.

Μικρή μου Αμάλ. Θα μπορούσες να ήσουν η μικρή μου εγγονή και να σου λέω παραμύθια για έναν κόσμο καλύτερο. Με δικαιοσύνη. Έναν κόσμο όπου όλοι έχουν δικαιώματα. Έναν κόσμο παράδεισο για τα παιδιά.

Σιωπώ, Αμάλ. Ψάχνω τις λέξεις. Έχει σταματήσει το μυαλό μου. Ανοίγω το λεξικό και μοιάζει λευκή σελίδα. Δυσκολεύομαι να σου μιλήσω. Σαν να δραπέτευσαν τα λόγια από το μυαλό μου. Τόσα χρόνια φουσκώνουμε σαν διάνοι στη Δύση. Η εποχή μας είναι παιδοκεντρική. Η καλύτερη εποχή που φροντίζει τα παιδιά. Νιώθω την απορία στο βλέμμα σου. Τι σημαίνει παιδοκεντρικότητα; Ξανά μανά η ανάγκη να δώσω ορισμούς. Να αναμετρηθώ μ' αυτά που τα θεωρούσα βέβαια.

Έχεις δίκιο. Οι λέξεις μοιάζουν κούφια για σένα. Για τα παιδιά που τα κουφάρια τους ξεβράστηκαν στο Αιγαίο. Για τα παιδόπουλα που πνίγηκαν στη Μεσόγειο. Για αυτά που η ψυχούλα τους μαράθηκε πρόωρα. Ανέλαβαν να βγάλουν μεροκάματο ταΐζοντας τις αρρωστημένες ορέξεις των Δυτικών. Για κείνα που στέγνωσαν την ψυχή τους σκοτώνοντας σε πολέμους.

Συγχώρα με, Αμάλ. Δεν μπόρεσα ν' αντέξω την εικόνα σου. Η δυνατή ήσουν εσύ.

Ευάγγελος Αυδίκος, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 6-11-2018

Κείμενο II: Πνίγηκαν 200 μετανάστες τον πρώτο μήνα του 2019 προσπαθώντας να φθάσουν στην Ευρώπη

Ο αριθμός των μεταναστών και των προσφύγων που πνίγηκαν προσπαθώντας να φθάσουν στις ακτές της Ευρώπης έχει ήδη φθάσει τους 200 τον πρώτο μήνα του 2019, σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, μετά τα ναυάγια δύο λέμβων που προσπαθούσαν να διαπλεύσουν τη Μεσόγειο.

Μετανάστες και πρόσφυγες από τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και τμήματα της Ασίας, που εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους για να σωθούν από την ανέχεια και τις ένοπλες συρράξεις, προσπαθούν μαζί τα τελευταία χρόνια να φθάσουν σε χώρες της ΕΕ διαπλέοντας τη Μεσόγειο Θάλασσα.

Ακολουθούν επτά στοιχεία που συνδέονται με το φαινόμενο και τις επιπτώσεις του.

Ως την 21η Ιανουαρίου, καταγράφηκαν 200 θάνατοι στη Μεσόγειο, σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ).

Οι αφίξεις μεταναστών στην Ευρώπη διά θαλάσσης τις πρώτες δεκαέξι ημέρες του 2019 ανήλθαν συνολικά σε 4.216, από τις 2.365 που είχαν καταγραφεί την αντίστοιχη χρονική περίοδο του 2018, σύμφωνα με τον ΔΟΜ.

Το 2018, 2.297 μετανάστες έχασαν τη ζωή τους ή κηρύχθηκαν αγνοούμενοι στη Μεσόγειο, ενώ 116.959 έφθασαν στην Ευρώπη διά θαλάσσης.

Μέχρι τον Ιούνιο, η Ιταλία υποδεχόταν τη συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών που διέσωζαν πλοία ανθρωπιστικών οργανώσεων. Αλλά ο Ματέο Σαλβίνι, ο υπουργός Εσωτερικών της κυβέρνησης άκρας δεξιάς-λαϊκιστών και επικεφαλής του αντιμεταναστευτικού κόμματος της Λέγκας, έκλεισε έκτοτε τα λιμάνια στα πλοία των ΜΚΟ.

Τους ακόλουθους μήνες η Ισπανία και η Μάλτα συμφώνησαν να υποδεχθούν ορισμένους μετανάστες, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις έπειτα από μακρές διαπραγματεύσεις με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Οι περισσότερες μη κυβερνητικές οργανώσεις, αντιμέτωπες με ολοένα περισσότερα προβλήματα, αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τις επιχειρήσεις διάσωσης στη θάλασσα.

Το Aquarius, το τελευταίο πλοίο μη κυβερνητικών οργανώσεων που συνέχιζε τις επιχειρήσεις στα ανοικτά των ακτών της Λιβύης, τις τερμάτισε τον Δεκέμβριο, εξαιτίας της «εκστρατείας κατασφυακτοποίησης» του από ευρωπαϊκές οργανώσεις, όπως κατήγγειλε η οργάνωση Γιατροί Χωρίς Σύνορα, η μία από τις δύο που μίσθωναν το σκάφος.

Τον περασμένο Ιούλιο, 193 χώρες-μέλη του ΟΗΕ εξαιρουμένων των ΗΠΑ ενέκριναν ένα νομικό μη δεσμευτικό Σύμφωνο που είχε κυρίως σκοπό να προωθηθεί η συνεργασία των κρατών ως προς τη μετανάστευση. Αλλά μόλις 164 υπέγραψαν το κείμενο στη σύνοδο του Μαρακές τον Δεκέμβριο, ενώ η Αυστραλία, το Ισραήλ, χώρες της ανατολικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής απέρριψαν το Σύμφωνο.

Πηγή: ΑΠΕ, REUTERS

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 22.01.2019

Κείμενο III: [Πατρίδα] (απόσπασμα)

Η Ουαρσάν Σάιρ γεννήθηκε στην Κένυα αλλιά μεγάλωσε στην Αγγλία. Το παρακάτω ποίημα της είναι από την πρώτη ποιητική συλλογή της (2016). Έχει ήδη τιμηθεί με διάφορα βραβεία, μεταξύ αυτών το Βραβείο Αφρικανικής Ποίησης από το Πανεπιστήμιο Brunel (2013).

Κανένας δεν αφήνει την πατρίδα του,
 εκτός αν πατρίδα είναι το στόμα ενός καρχαρία
 τρέχεις προς τα σύνορα μόνο όταν βλέπεις
 ολόκληρη την πόλη να τρέχει κι εκείνη
 οι γείτονές σου τρέχουν πιο γρήγορα από σένα
 με την ανάσα ματωμένη στο λαιμό τους
 το αγόρι που ήταν συμμαθητής σου
 που σε φιλούσε μεθυστικά πίσω από το παλιό εργοστάσιο τσίγκου
 κρατά ένα όπλο μεγαλύτερο από το σώμα του
 αφήνεις την πατρίδα
 μόνο όταν η πατρίδα δε σε αφήνει να μείνεις.
 Κανένας δεν αφήνει την πατρίδα εκτός αν η πατρίδα σε κυνηγά
 φωτιά κάτω απ' τα πόδια σου
 ζεστό αίμα στην κοιλιά σου
 δεν είναι κάτι που φαντάστηκες ποτέ ότι θα έκανες
 μέχρι που η λεπίδα χαράζει απειλές στο λαιμό σου
 και ακόμα και τότε ψέλνεις τον εθνικό ύμνο
 ανάμεσα στα δόντια σου
 και σκίζεις το διαβατήριό σου σε τουαλέτες αεροδρομίων
 κλαίγοντας καθώς κάθε μπουκιά χαρτιού
 δηλώνει ξεκάθαρα ότι δεν πρόκειται να γυρίσεις.
 [...]

<http://tvxs.gr/news/biblio/ena-poiima-gia-toys-prosfyges-kanenas-den-afinei-tin-patrida-toy-ektos-an%E2%80%A6>

ΘΕΜΑ Α

Να παρουσιάσετε συνοπτικά (60 περίπου λέξεις) την αντίδραση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο προσφυγικό ζήτημα από τον Ιούνιο του 2018 μέχρι το τέλος του έτους (Κείμενο II).

(Μονάδες 15)

ΘΕΜΑ Β**Ερώτημα 1ο**

«Ο δικός σου κόσμος ήταν η βία του πολέμου. Ο παραλογισμός των ανθρώπων». Με ποιες αντιθέσεις υποστηρίζει ο συντάκτης του Κείμενου Ι τον ισχυρισμό του; Να εντοπίσετε τα σχετικά χωρία.

(Μονάδες 10)

Ερώτημα 2ο

Το γράμμα στην Αμάη (Κείμενο Ι) κλείνει με τη συγγνώμη του συντάκτη. Πώς ερμηνεύετε τη στάση του αυτή; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία του κειμένου.

(Μονάδες 15)

Ερώτημα 3ο

(α) Να χαρακτηρίσετε τη λειτουργία της γλώσσας στο Κείμενο Ι και να αιτιολογήσετε την επιλογή του συντάκτη της επιστολής. Να αναφέρετε δύο ενδεικτικά παραδείγματα που επιβεβαιώνουν τον χαρακτηρισμό.

(β) Τα κείμενα Ι και ΙΙ διαλέγονται μεταξύ τους. Ως προς τι; Ποια η διαφορά τους ως προς τον κειμενικό τύπο και το ύφος; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

(Μονάδες 5 + 10 = 15)

ΘΕΜΑ Γ

Για ποιους λόγους σύμφωνα με το Κείμενο ΙΙΙ εγκαταλείπει κάποιος την πατρίδα του; Λάβετε υπόψη στην απάντησή σας το ρηματικό πρόσωπο που κυριαρχεί στο ποίημα και τους κειμενικούς δείκτες που υποδεικνύουν την πραγματικότητα την οποία βίωσε το ποιητικό υποκείμενο. (150 λέξεις)

(Μονάδες 15)

ΘΕΜΑ Δ

Ανεβάζετε ένα άρθρο (300 λέξεων περίπου) στην ιστοσελίδα του σχολείου σας όπου έχει αναρτηθεί το Κείμενο Ι, στο οποίο εκφράζετε την άποψή σας σχετικά με τους λόγους για τους οποίους λέξεις-έννοιες με μεγάλη ηθική διάσταση «μοιάζουν κούφια» για τα παιδιά που παίρνουν τους δρόμους της προσφυγιάς. Μπορείτε να αξιοποιήσετε το περιεχόμενο των κειμένων αναφοράς.

(Μονάδες 30)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί απαραίτητο βοήθημα για τους μαθητές της Γ' Λυκείου καθώς και χρήσιμο οδηγό για τους εκπαιδευτικούς που θα κληθούν να διδάξουν το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας. Βασίζεται στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών και ανταποκρίνεται στον νέο τρόπο διδασκαλίας και αξιολόγησης του μαθήματος, εξασφαλίζοντας στους μαθητές την επιτυχία στις Πανελλαδικές Εξετάσεις.

Περιλαμβάνει:

- **Θεωρητικό μέρος** στο οποίο παρουσιάζονται με τρόπο εύληπτο και αναλυτικό τα βασικότερα γνωστικά στοιχεία που απαιτούνται για την κατανόηση, κριτική ανάγνωση και ερμηνεία ποικίλων κειμένων, μη λογοτεχνικών και λογοτεχνικών.
- **Επεξεργασία διαφορετικών κειμενικών ειδών της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας** με ερωτήσεις κατανόησης, κατασκευής και ερμηνείας βασισμένες σε κειμενικούς δείκτες. Όλες οι ερωτήσεις συνοδεύονται από **οδηγίες** αλλά και αναλυτικές **απαντήσεις** ώστε να κατανοήσουν οι μαθητές τον νέο τρόπο προσέγγισης των κειμένων.
- **25 κριτήρια αξιολόγησης** από όλες τις θεματικές ενότητες, σύμφωνα με το είδος των κειμένων και των ερωτήσεων που προβλέπονται από τις Οδηγίες του Υπουργείου για την αξιολόγηση των μαθητών.

Στο τέλος του βιβλίου δίνονται ενδεικτικές **απαντήσεις** σε όλα τα κριτήρια αξιολόγησης.

ISBN:978-618-03-2105-0

9 786180 321050

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82105

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Τα βιβλία της επιτυχίας